

KONFERENCJA: JAK DBAĆ O CZYSTE POWIETRZE W POLSKICH AGLOMERACJACH?

WYBRANE ASPEKTY JAKOŚCI POWIETRZA W MIASTACH

Artur Jerzy BADYDA

Problemy jakości powietrza

PROBLEMY JAKOŚCI POWIETRZA

- Zanieczyszczenie powietrza jest obecnie problemem wielu miast Świata
  - Źródłami emisji, która w dużym stopniu warunkuje jakość powietrza, są zwykle
    - Transport
    - Gospodarka komunalna
    - Przemysł
  - Zróżnicowana presja powoduje, że obserwowane efekty są odmienne w różnych rejonach Świata
-

PROBLEMY JAKOŚCI POWIETRZA

- Szczególnie istotne zaczynają być problemy odpowiedniej jakości powietrza na terenach miejskich
  - Wynika to m.in. z faktu dynamicznie rosnącej populacji ludności miejskiej
    - Według UNFPA światowa populacja osiągnęła w 2011 roku 7 mld osób
    - W skali Świata ludność miejska stanowi już 50% populacji. W Europie jest to 73%
-

PROBLEMY JAKOŚCI POWIETRZA

- Już dziś (dane z rok 2010) są kraje, gdzie w miastach zamieszkuje niemal 100% obywateli
    - W Belgii – 97%
    - W Wielkiej Brytanii – 91%
    - W Niemczech – 89%
    - Francja, Hiszpania – 78%
  - W Polsce w miastach mieszka 61% obywateli
  - Szacuje się, że w roku 2030 spośród ludności Świata liczącej wówczas ponad 8,3 mld, w miastach będzie mieszkać przeszło 5 mld osób
  - To powoduje, że problemy jakości środowiska, w tym jakości powietrza, będą nabierać coraz większego znaczenia
-

Uwarunkowania prawne

PRAWO WSPÓLNOTOWE

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy (Dz.Urz.WE L152 z 11.06.2008, s.1), tzw. **dyrektywa CAFE** (Cleaner Air For Europe)
  - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/107/WE z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie arsenu, kadmu, rtęci, niklu i wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych w otaczającym powietrzu (Dz.Urz.WE L23 z 26.01.2005, s.3)
-

PRAWO WSPÓLNOTOWE

- W dyrektywie CAFE ustanowione zostały środki, których celem jest
    - Określenie celów dotyczących jakości powietrza, aby unikać, zapobiegać lub ograniczać szkodliwe oddziaływanie na zdrowie ludzi i środowisko
    - Ocena jakości powietrza w państwach UE na podstawie wspólnych metod i kryteriów
    - Uzyskiwanie informacji na temat jakości powietrza, pomocnych w walce z zanieczyszczeniami powietrza i uciążliwościami oraz w monitorowaniu długoterminowych trendów i poprawy stanu powietrza
-

PRAWO WSPÓLNOTOWE

- Do pozostałych celów ustanowionych w dyrektywie należą
    - Zapewnienie udostępniania społeczeństwu informacji na temat jakości powietrza
    - Utrzymanie jakości powietrza w miejscach gdzie jest ona dobra oraz poprawę jego jakości w pozostałych miejscach
    - Promowanie ścisłej współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w zakresie ograniczania zanieczyszczenia powietrza
-

PRAWO WSPÓLNOTOWE

- W dyrektywie znajdują się również zapisy dotyczące planów ochrony jakości powietrza oraz planów działań krótkoterminowych
  - Regulacje dyrektywy obejmują następujące zanieczyszczenia powietrza
    - Dytlenek siarki
    - Dytlenek azotu i tlenki azotu
    - Pył zawieszony
    - Ołów
    - Benzen
    - Tlenek węgla
    - Ozon
-

PRAWO KRAJOWE

- W zakresie regulacji dotyczących jakości powietrza najważniejszym krajowym dokumentem jest
    - Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001.62.627) określająca m.in.
      - Działania zapewniające utrzymanie najlepszej jakości powietrza
      - Podstawowe wymogi w zakresie oceny jakości powietrza i klasyfikacji stref
      - Podstawowe regulacje w zakresie programów ochrony powietrza i planów działań krótkoterminowych
-

Siły sprawcze i presja

ŹRÓDŁA EMISJI

- Zasadniczymi źródłami emisji w skali UE są
    - Produkcja i dystrybucja energii
      - Główne źródło emisji SO_x (64,4% w 2009 roku)
      - Istotne źródło emisji NO_x (20,4% w 2009 roku)
    - Transport
      - Główne źródło emisji NO_x (42,2% w 2009 roku)
      - Jedno z 2 głównych źródeł emisji CO (33,8% w 2009 roku)
      - Istotne źródło emisji pyłów
        - PM₁₀ (14,2% w 2009 roku)
        - PM_{2,5} (15,6% w 2009 roku)
-

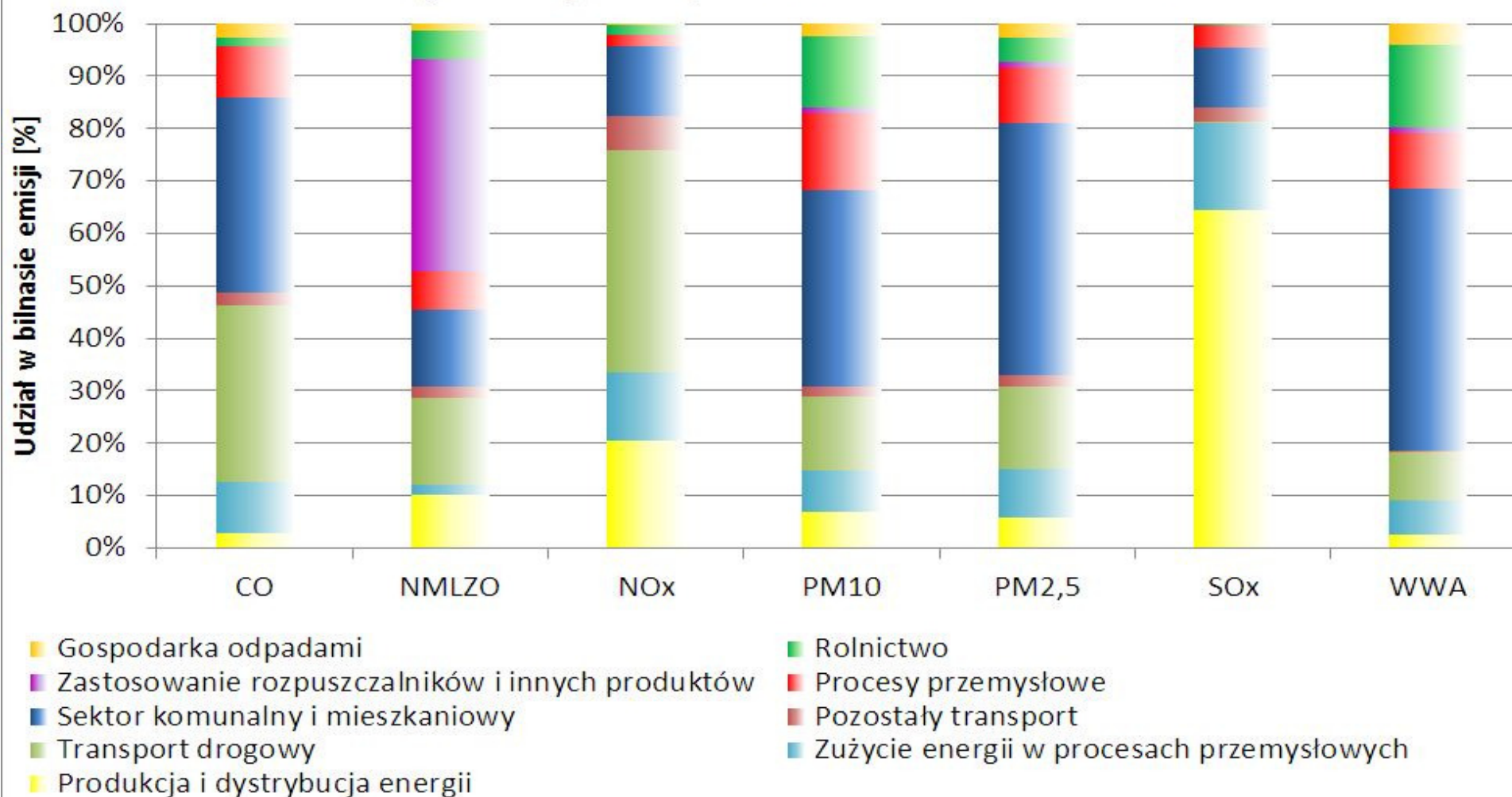
ŹRÓDŁA EMISJI

- Ponadto do źródeł tych należą
    - Sektor komunalno-bytowy
      - Główne źródło emisji pyłów
        - PM₁₀ (37,4% w 2009 roku)
        - PM_{2,5} (47,8% w 2009 roku)
      - Główne źródło emisji WWA (49,8% w 2009 roku)
      - Jedno z 2 głównych źródeł emisji CO (37,2% w 2009 roku)
    - Procesy produkcyjne
      - Istotne źródło emisji pyłów
        - PM₁₀ (14,7% w 2009 roku)
        - PM_{2,5} (10,6% w 2009 roku)
      - Istotne źródło emisji WWA (10,6% w 2009 roku)
-

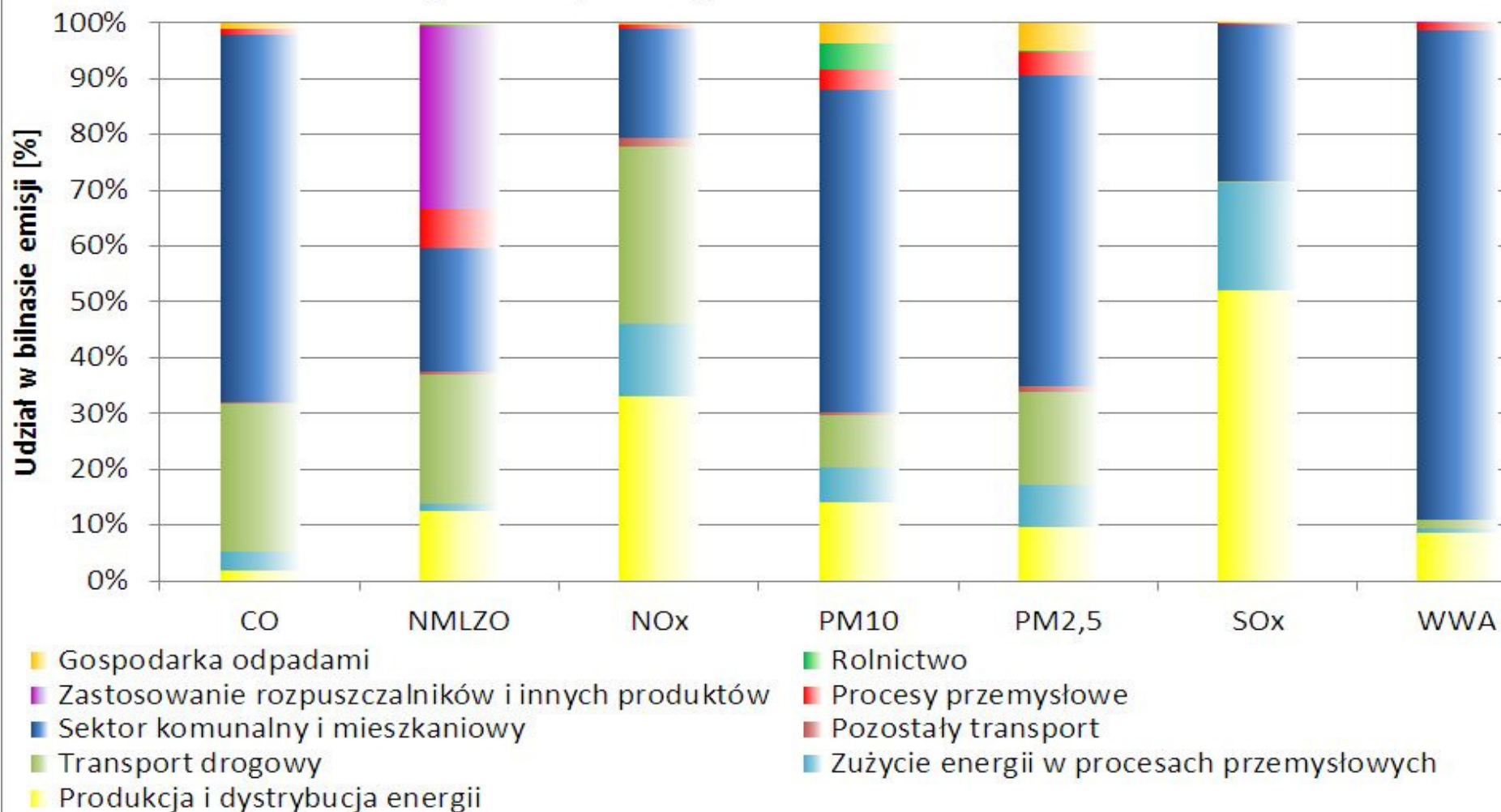
ŹRÓDŁA EMISJI

Udział poszczególnych sektorów gospodarki w bilansie emisji zanieczyszczeń powietrza w roku 2009 w UE-27

ŹRÓDŁA EMISJI

Udział poszczególnych sektorów gospodarki w bilansie emisji zanieczyszczeń powietrza w roku 2009 w Polsce

Stan środowiska

JAKOŚĆ POWIETRZA

- Obecnie głównymi zagrożeniami dla zdrowia w zakresie jakości powietrza w Europie są
    - Wysokie stężenia pyłu zawieszonego
    - Wysokie stężenia ozonu
  - Zanieczyszczenia te wiąże się
    - Ze spadkiem przewidywanej długości życia
    - Z ostrymi i chronicznymi schorzeniami układu oddechowego i sercowo-naczyniowego
    - Z zaburzeniami rozwoju płuc u dzieci i zmniejszoną wagą urodzeniową
-

JAKOŚĆ POWIETRZA

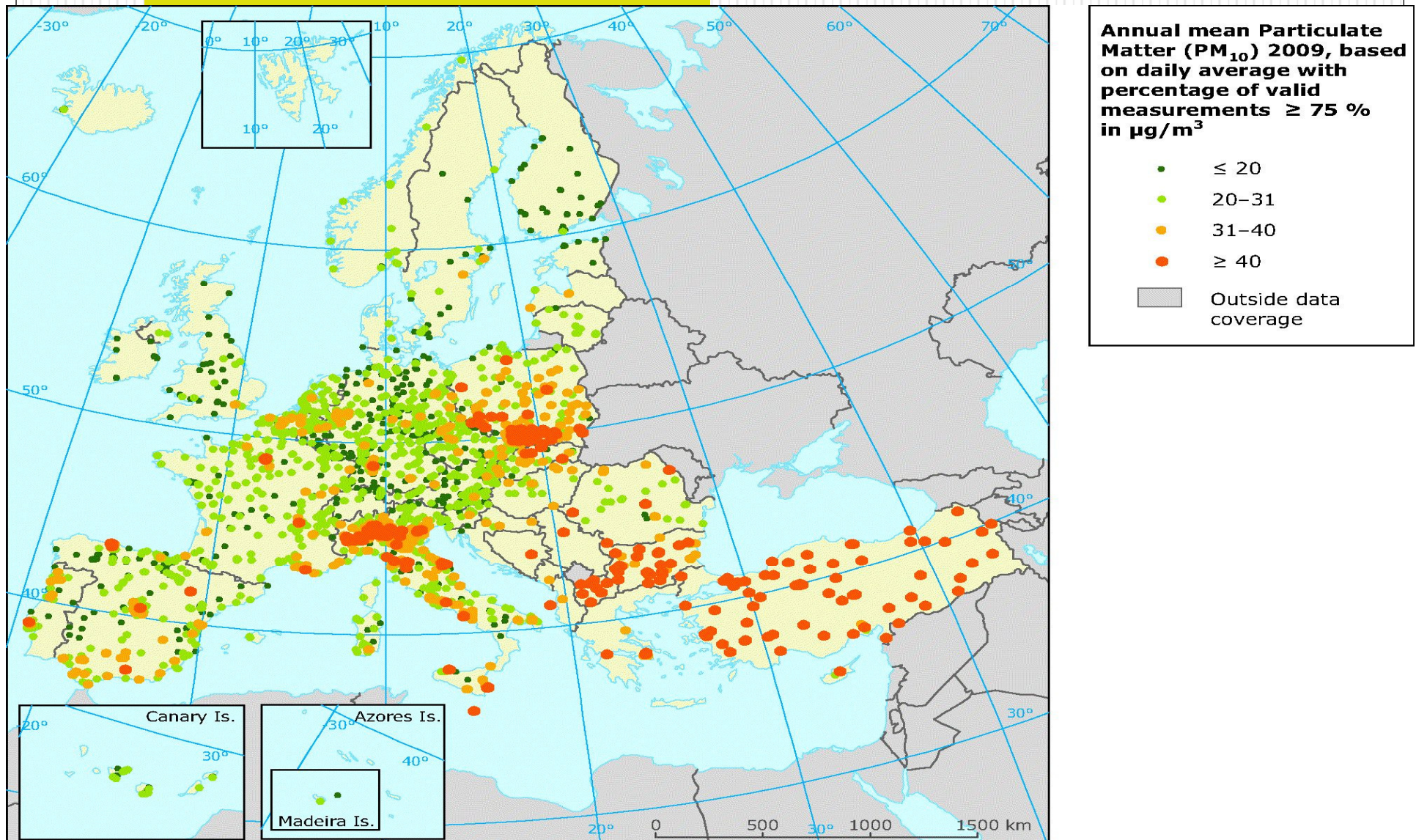
- W ostatnich 20 latach (1990-2009), wskutek obniżenia emisji, zanotowano
    - Znaczące spadki stężeń poziomów SO_2 , CO i węglowodorów aromatycznych w powietrzu
      - SO_2 – obniżenie emisji o 80,3%
      - CO – obniżenie emisji o 62,3%
      - WWA – obniżenie emisji o 60,6%
    - Zauważalne obniżenie poziomów NO_x
      - NO_x – obniżenie emisji o 44,4%
  - Wyraźnie mniejsze spadki dotyczą zaś stężeń pyłu zawieszonego
    - PM_{10} – obniżenie emisji o 27,2%
    - $\text{PM}_{2,5}$ – obniżenie emisji o 33,7%
-

JAKOŚĆ POWIETRZA

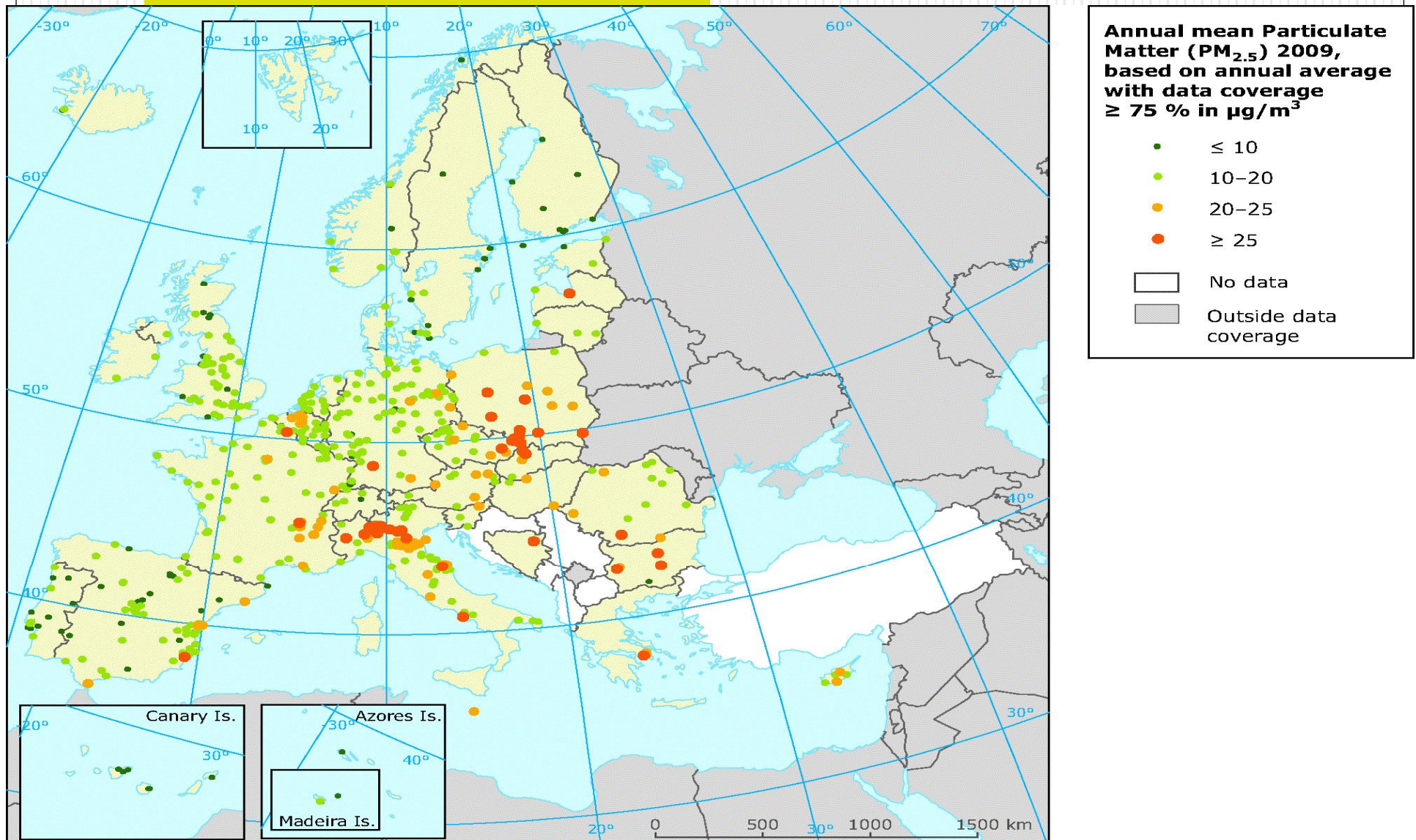

- Przekroczenia dopuszczalnych poziomów jakości powietrza w Europie dotyczą więc obecnie
  - Przede wszystkim pyłu zawieszonego

JAKOŚĆ POWIETRZA

JAKOŚĆ POWIETRZA

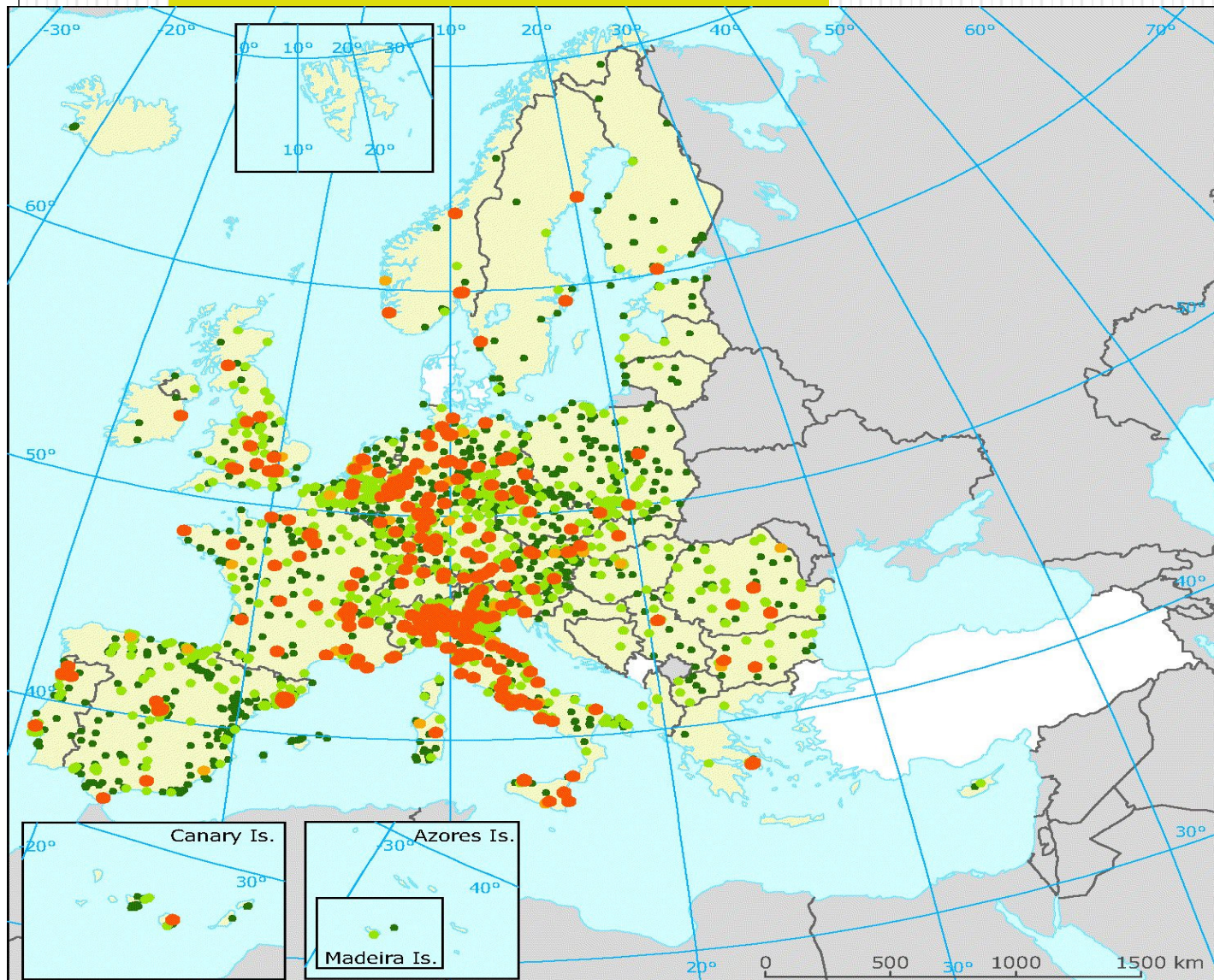

JAKOŚĆ POWIETRZA

- Przekroczenia dopuszczalnych poziomów jakości powietrza w Europie dotyczą więc obecnie
  - Przede wszystkim pyłu zawieszonego
  - Częściowo tlenków azotu

JAKOŚĆ POWIETRZA

Annual mean Nitrogen Dioxide 2009, based on daily averages with percentage of valid measurements $\geq 75\%$ in $\mu\text{g}/\text{m}^3$

- ≤ 20
- 20-40
- 40-42
- ≥ 42

□ No data

■ Outside data coverage

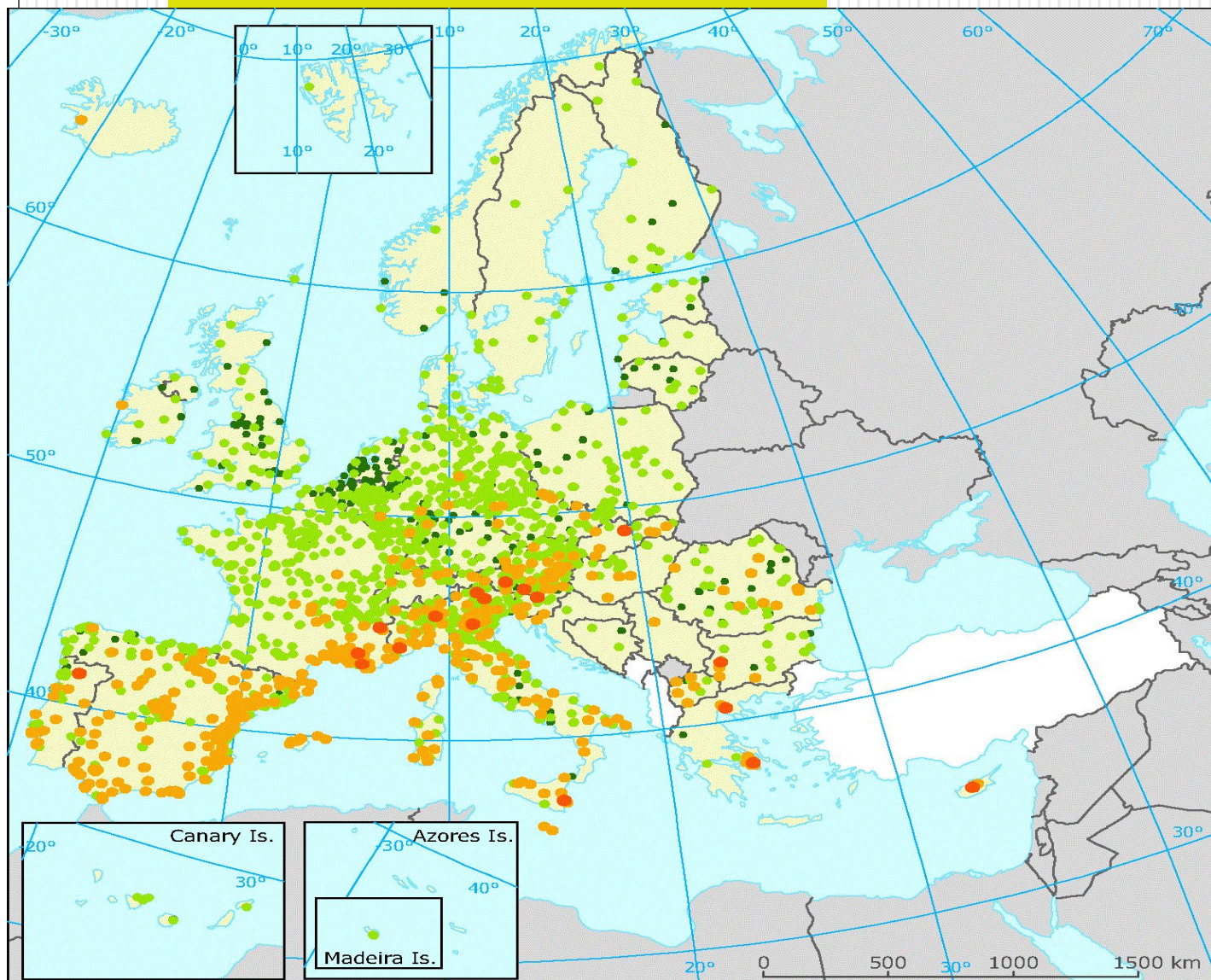

JAKOŚĆ POWIETRZA

- Przekroczenia dopuszczalnych poziomów jakości powietrza w Europie dotyczą więc obecnie
    - Przede wszystkim pyłu zawieszonego
    - Częściowo tlenków azotu
  - Przekraczane są również
    - Poziom docelowy ozonu, zarówno określony dla celów ochrony zdrowia, jak i roślinności
-

JAKOŚĆ POWIETRZA

**Annual mean Ozone 2009,
based on daily running 8h
max with percentage of
valid measurements
 $\geq 75\%$ in $\mu\text{g}/\text{m}^3$**

- ≤ 60
- 60–80
- 80–100
- ≥ 100

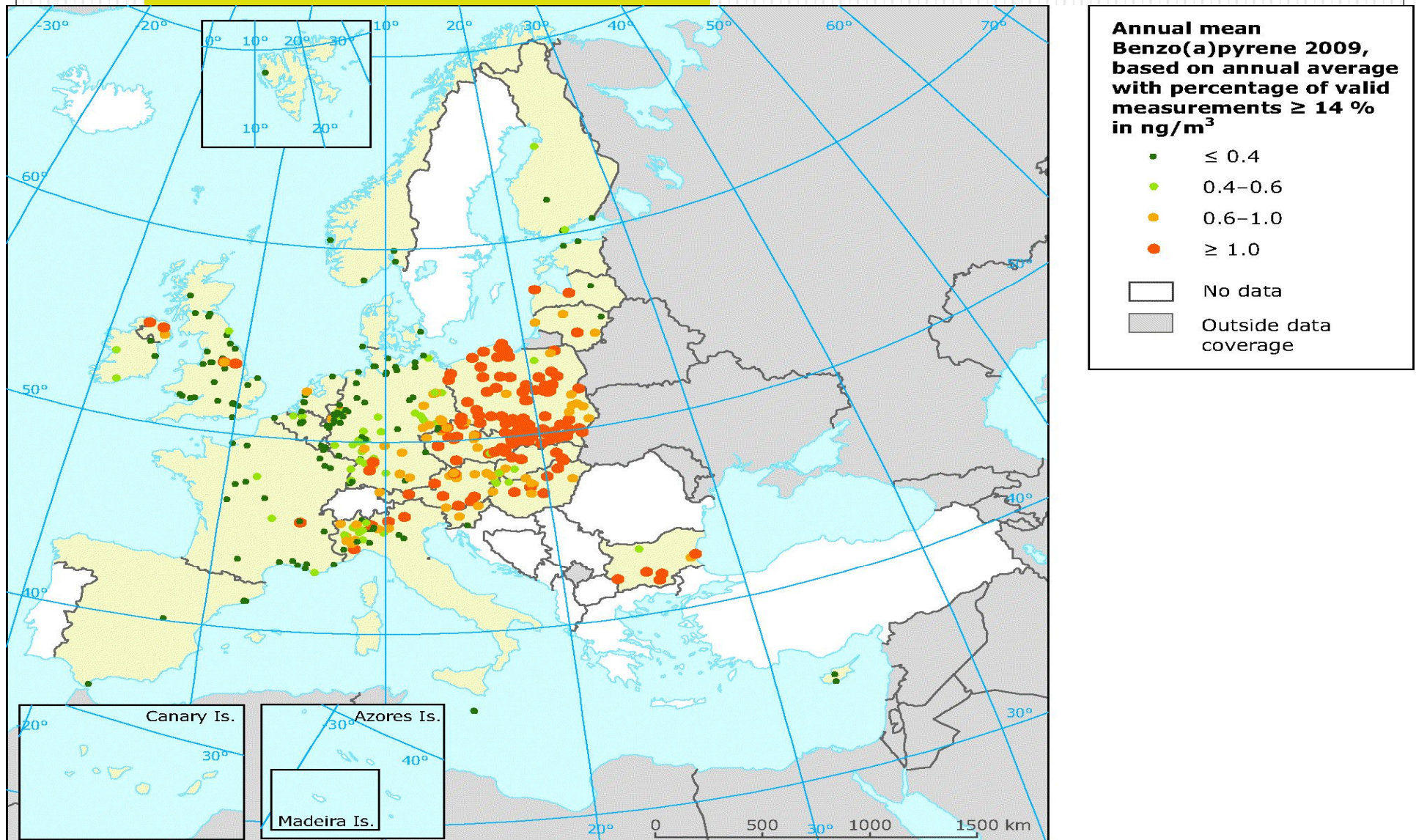
- No data
- ▒ Outside data coverage

JAKOŚĆ POWIETRZA

- Przekroczenia dopuszczalnych poziomów jakości powietrza w Europie dotyczą więc obecnie
    - Przede wszystkim pyłu zawieszonego
    - Częściowo tlenków azotu
  - Przekraczane są również
    - Poziom docelowy ozonu, zarówno określony dla celów ochrony zdrowia, jak i roślinności
    - Poziom docelowy benzo- α -pirenu
-

JAKOŚĆ POWIETRZA

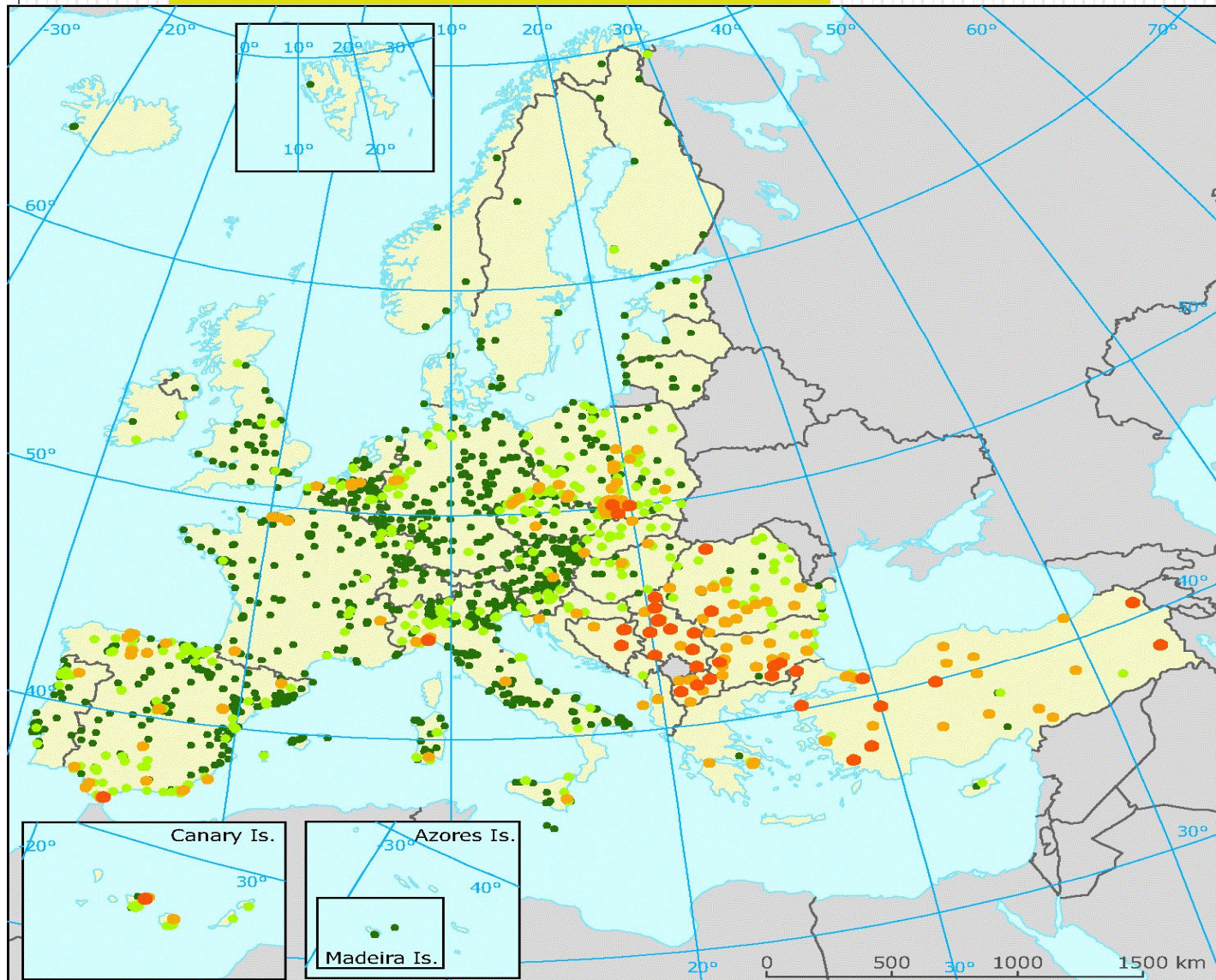

JAKOŚĆ POWIETRZA

- Przekroczenia dopuszczalnych poziomów jakości powietrza w Europie dotyczą więc obecnie
    - Przede wszystkim pyłu zawieszonego
    - Częściowo tlenków azotu
  - Przekraczane są również
    - Poziom docelowy ozonu, zarówno określony dla celów ochrony zdrowia, jak i roślinności
    - Poziom docelowy benzo- α -pirenu
  - W przypadku pozostałych substancji przekroczenia występują sporadycznie
-

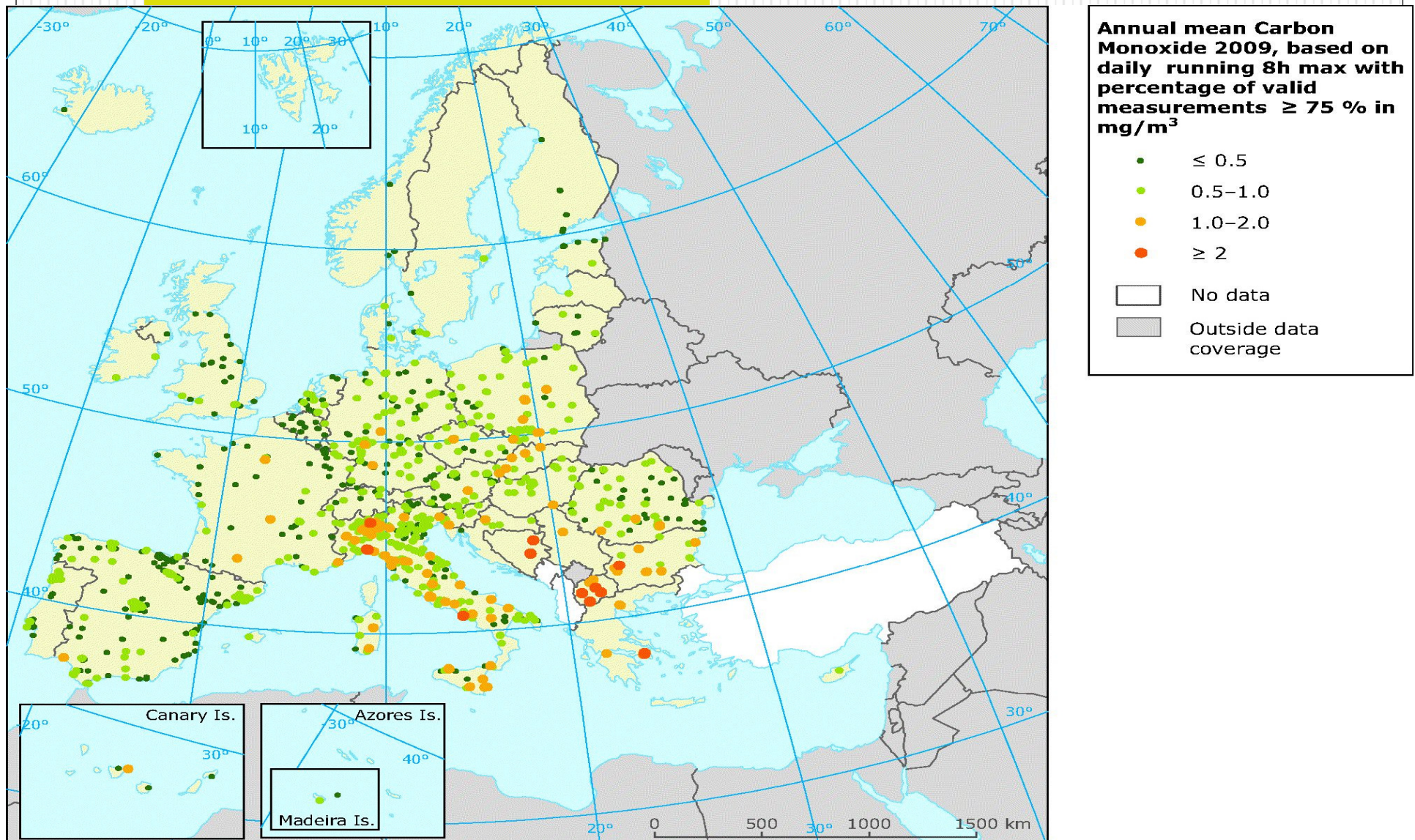
JAKOŚĆ POWIETRZA

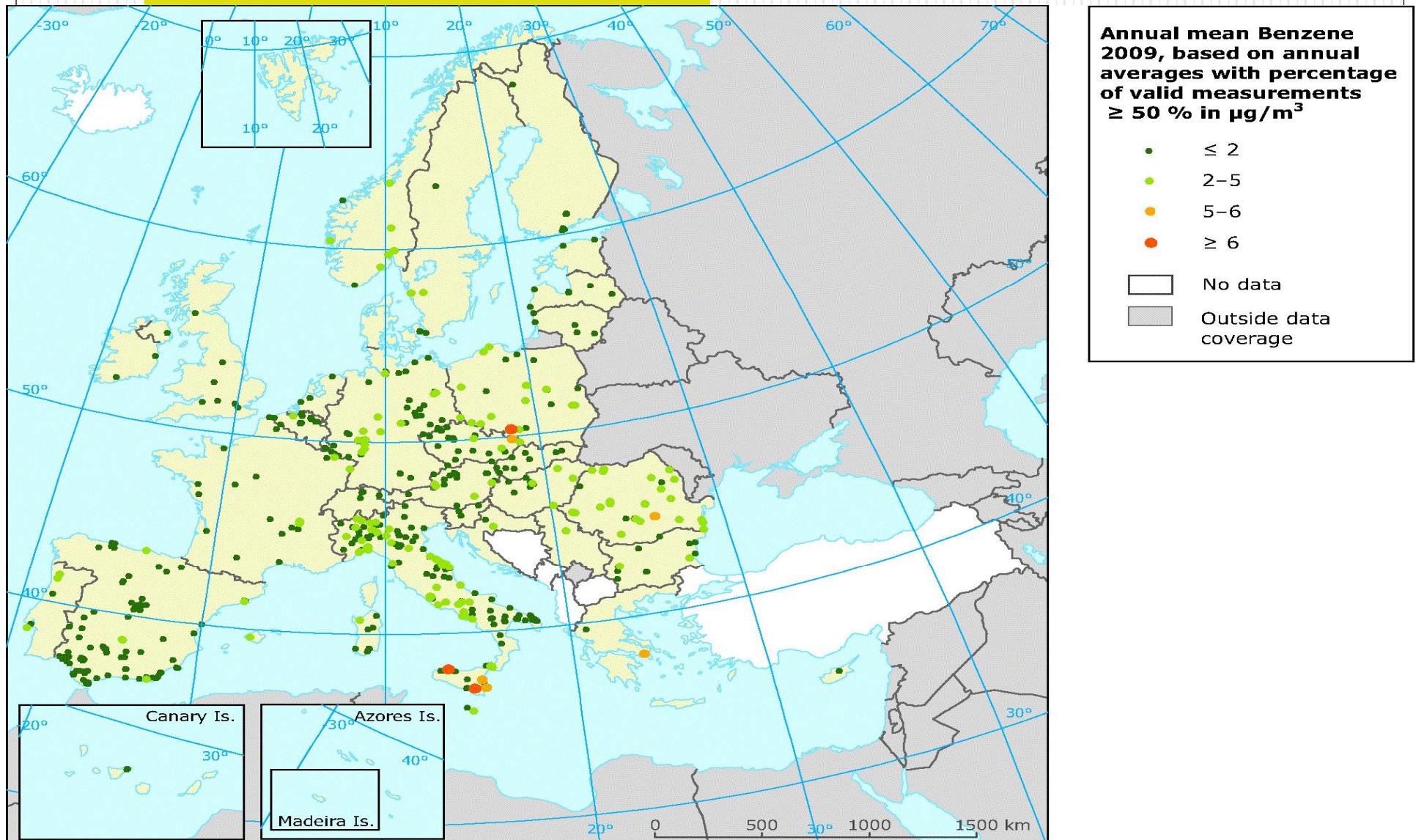
Annual mean Sulphur Dioxide 2009, based on daily averages with percentage of valid measurements $\geq 75\%$ in $\mu\text{g}/\text{m}^3$

- ≤ 5
- 5–10
- 10–20
- ≥ 20
- Outside data coverage

JAKOŚĆ POWIETRZA

JAKOŚĆ POWIETRZA

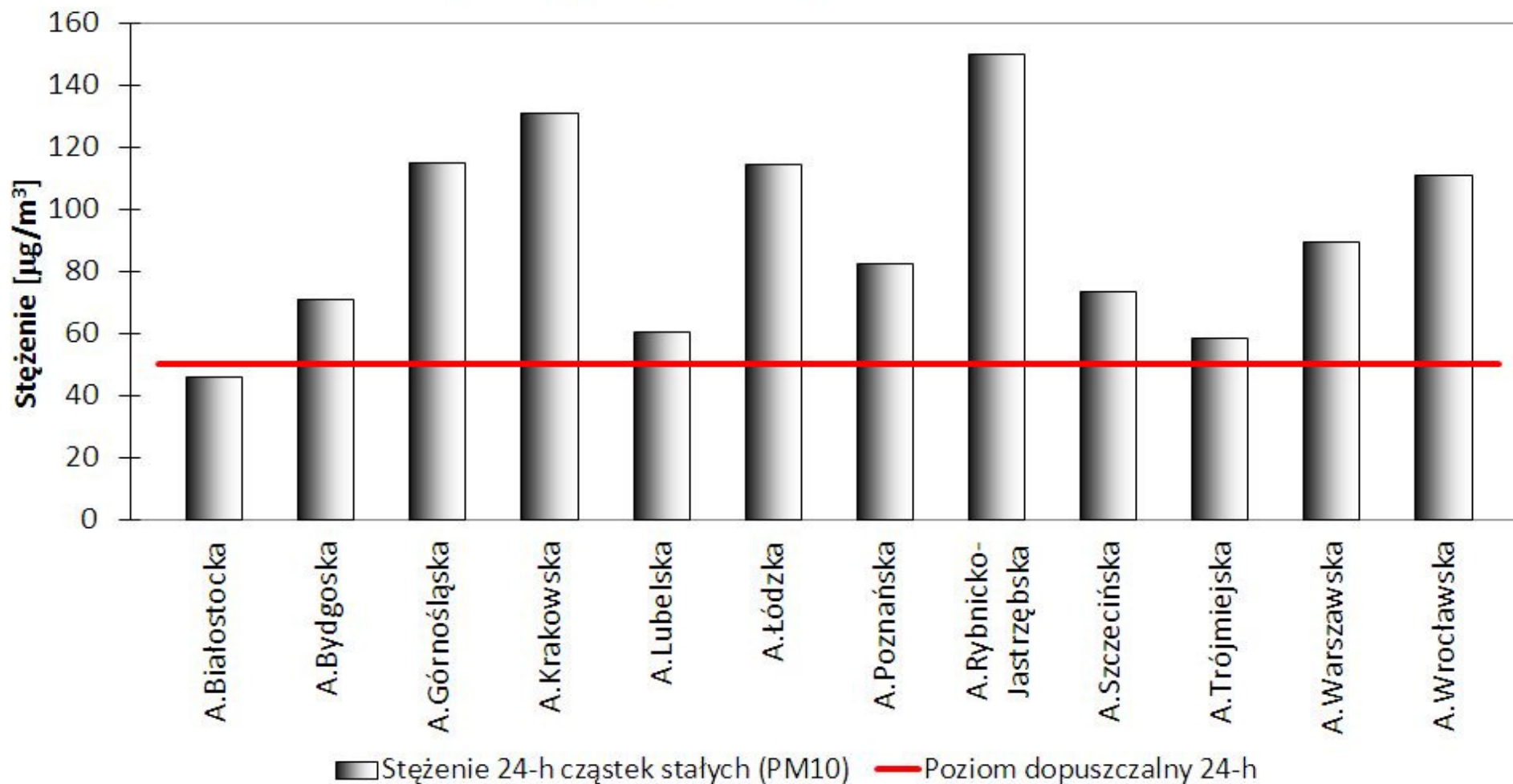
STAN OBECNY

- W dużej części polskich aglomeracji rejestruje się przekroczenia
  - Średnich 24-h stężeń PM_{10} na co najmniej 1 stanowisku pomiarowym

STAN OBECNY

Maksymalne stężenia 24-h (percentyl $S_{90,411}$)
pyłu PM_{10} w aglomeracjach w 2010 roku

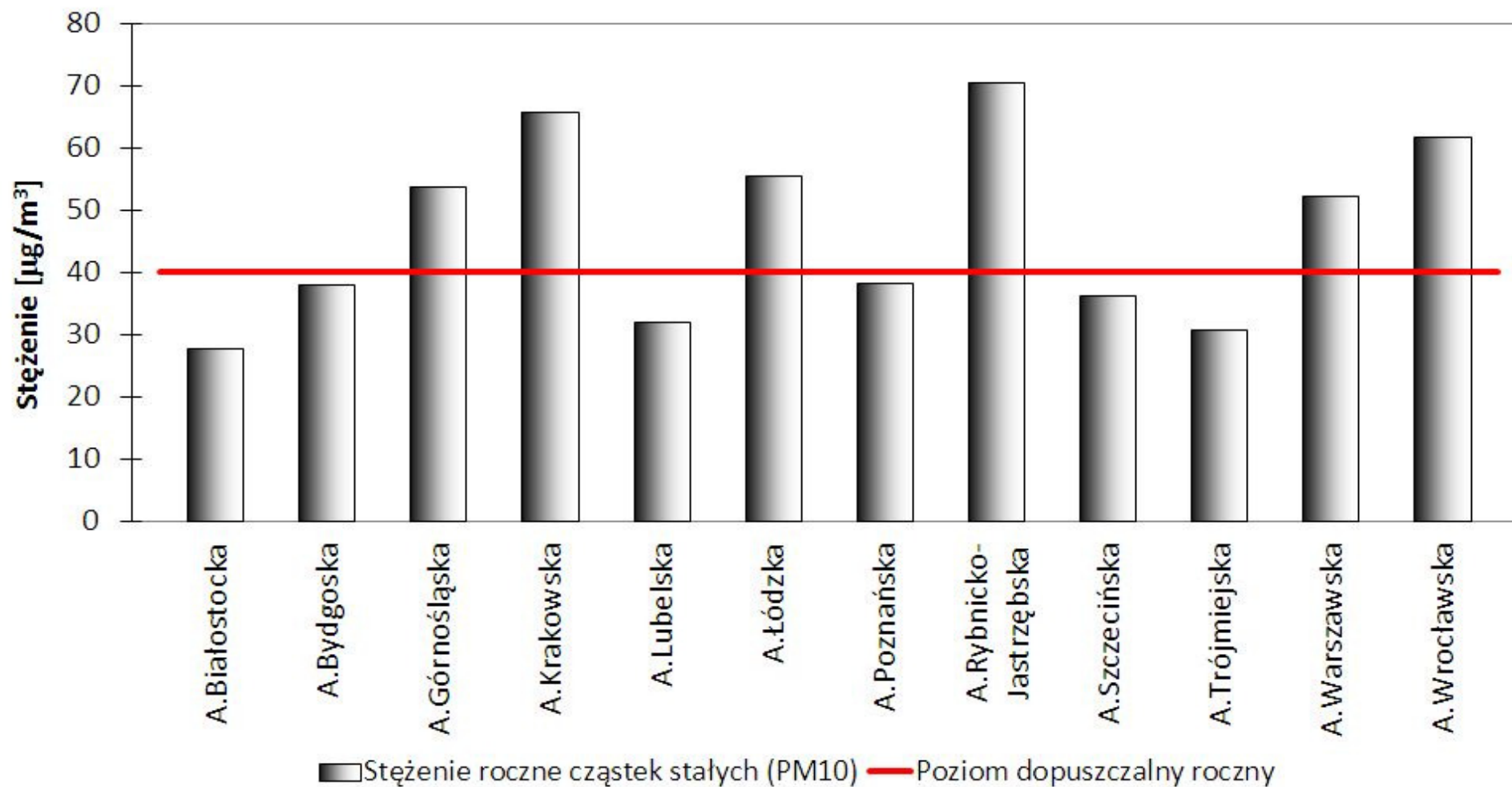
STAN OBECNY

- W dużej części polskich aglomeracji rejestruje się przekroczenia
  - Średnich 24-h stężeń PM_{10} na co najmniej 1 stanowisku pomiarowym
  - Średnich rocznych stężeń PM_{10}

STAN OBECNY

Maksymalne stężenia średnioroczne pyłu PM₁₀ w aglomeracjach w 2010 roku

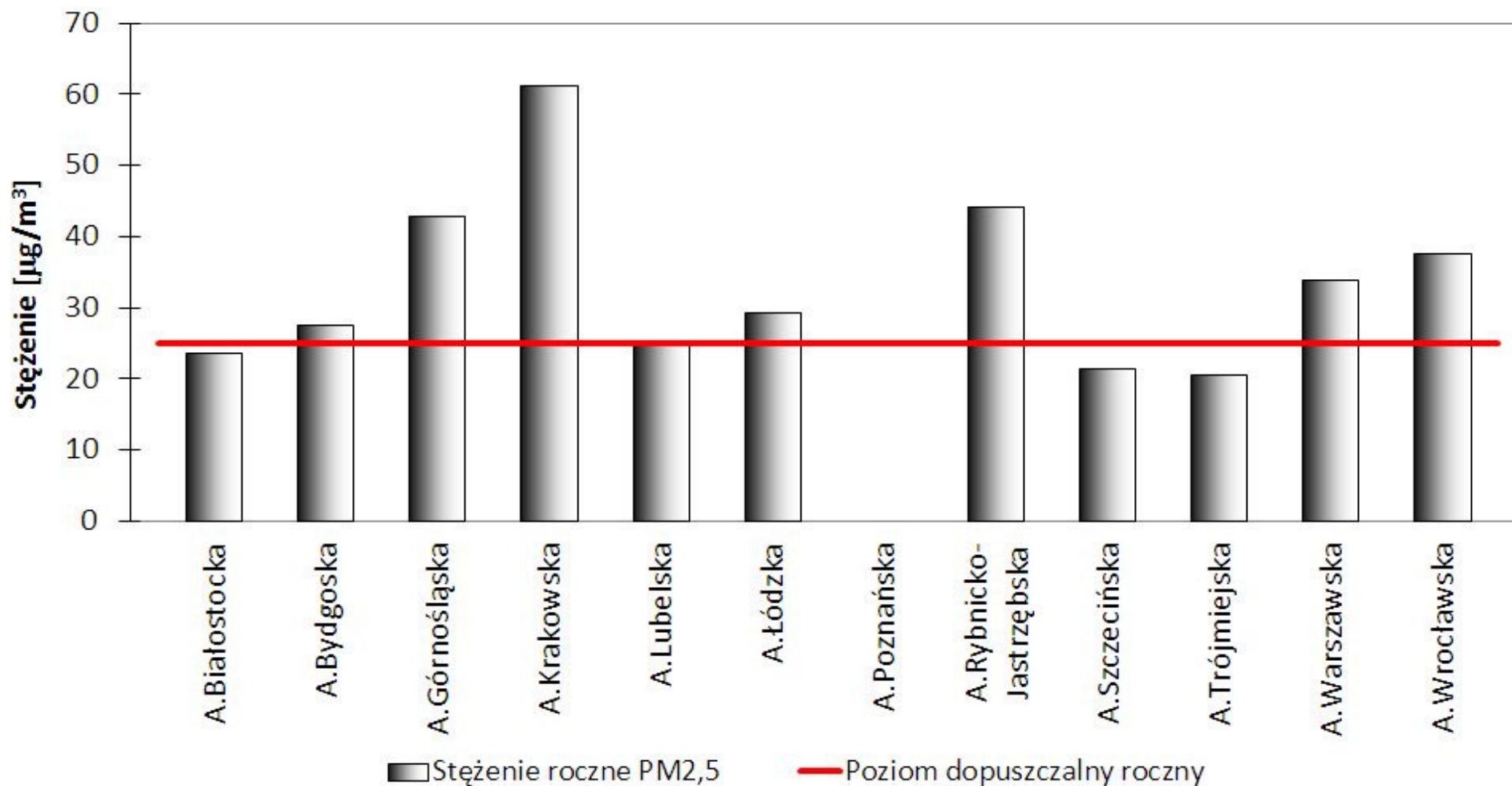
STAN OBECNY

- W dużej części polskich aglomeracji rejestruje się przekroczenia
  - Średnich 24-h stężeń PM_{10} na co najmniej 1 stanowisku pomiarowym
  - Średnich rocznych stężeń PM_{10}
  - Średnich rocznych stężeń $PM_{2,5}$

STAN OBECNY

Maksymalne stężenia średnioroczne PM_{2,5} w aglomeracjach w 2010 roku

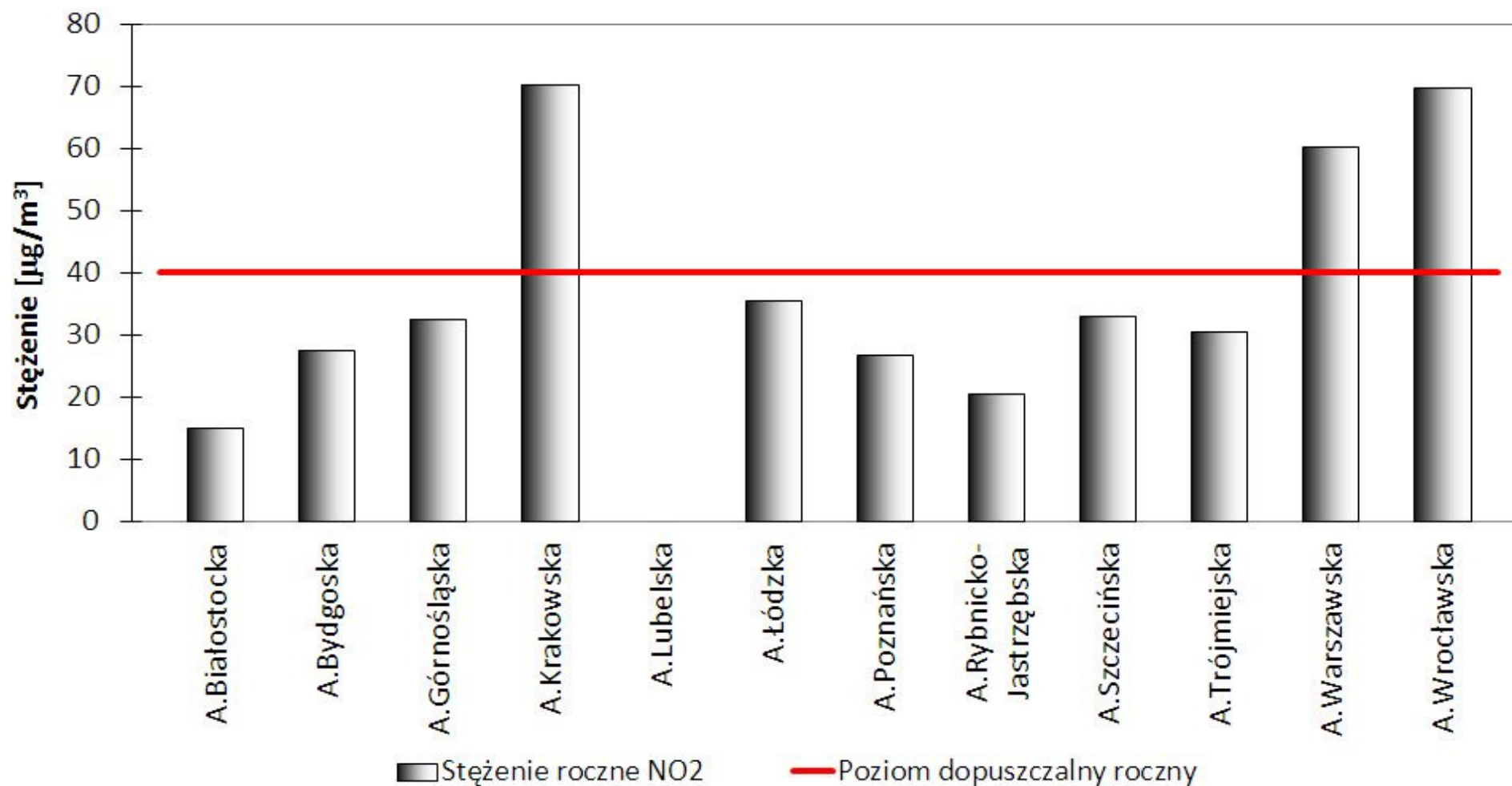
STAN OBECNY

- W dużej części polskich aglomeracji rejestruje się przekroczenia
    - Średnich 24-h stężeń PM_{10} na co najmniej 1 stanowisku pomiarowym
    - Średnich rocznych stężeń PM_{10}
    - Średnich rocznych stężeń $PM_{2,5}$
  - W trzech aglomeracjach notowane są również przekroczenia
    - Średnich rocznych stężeń NO_2
-

STAN OBECNY

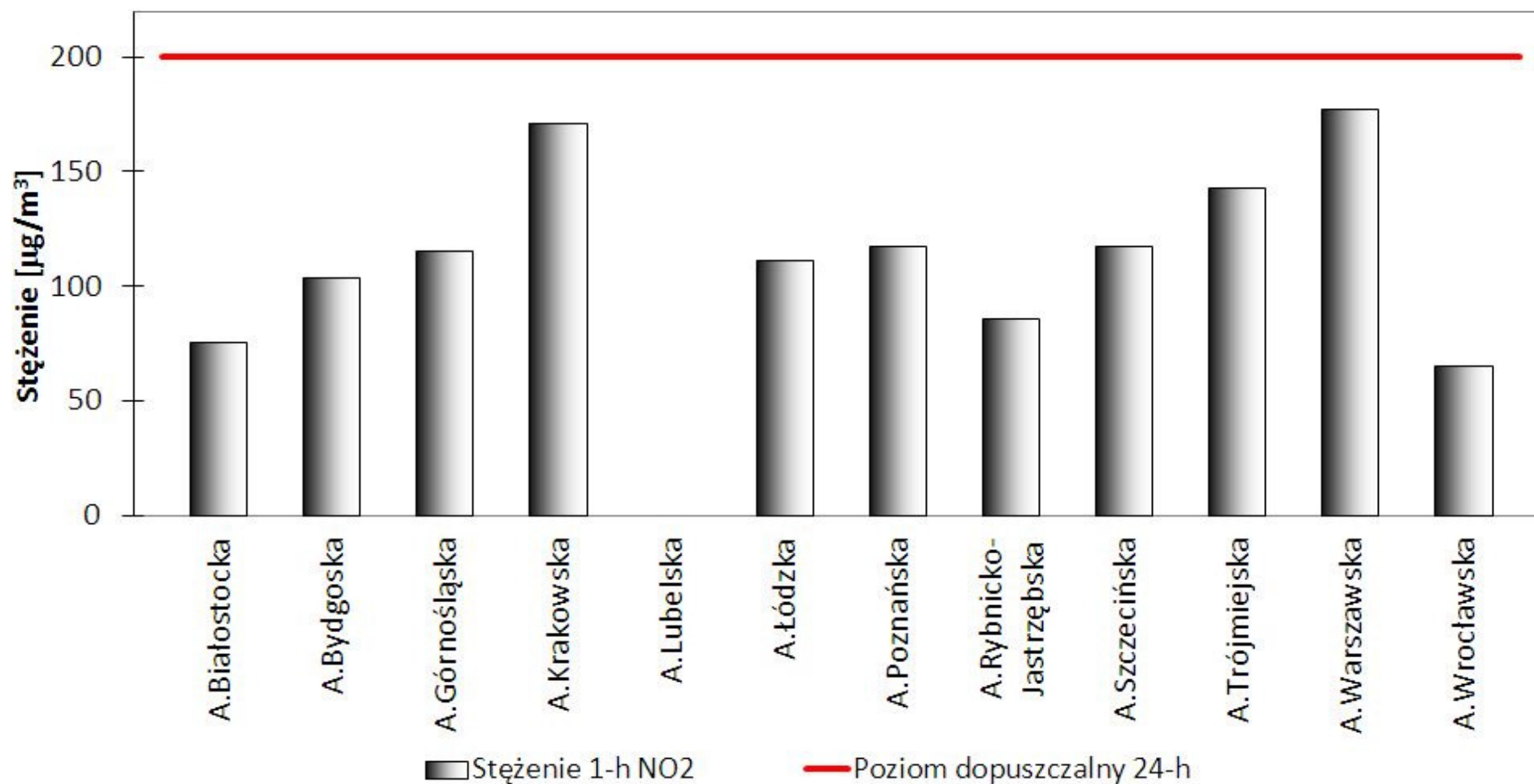
Maksymalne stężenia średnioroczne NO₂ w aglomeracjach w 2010 roku

STAN OBECNY

Maksymalne stężenia 1-h (percentyl $S_{99,794}$)
NO₂ w aglomeracjach w 2010 roku

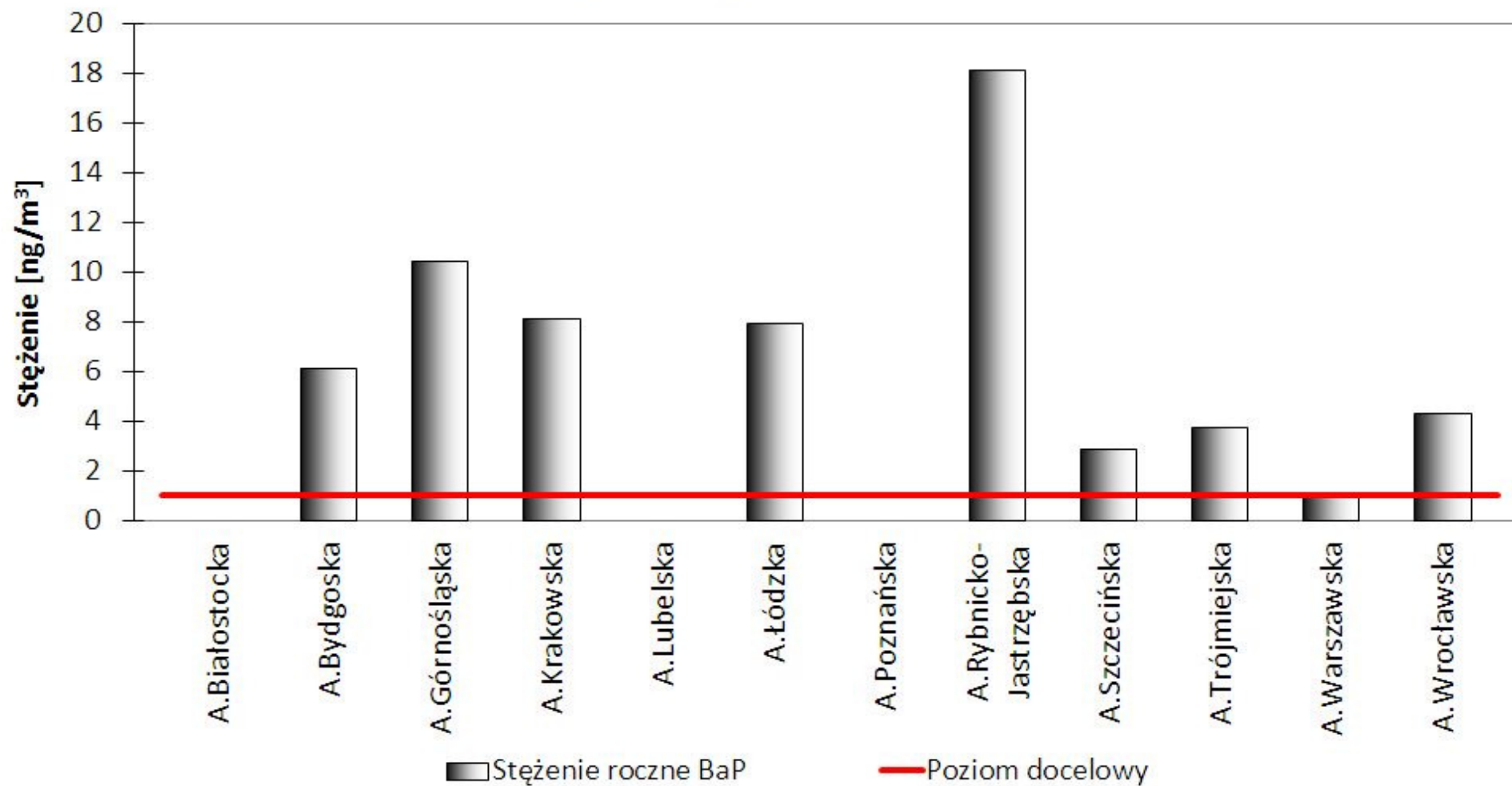
STAN OBECNY

- Niemal we wszystkich aglomeracjach występują przekroczenia
  - Poziomu docelowego dla benzo- α -pirenu

STAN OBECNY

Maksymalne stężenia średnioroczne benzo-a-pirenu
w aglomeracjach w 2010 roku

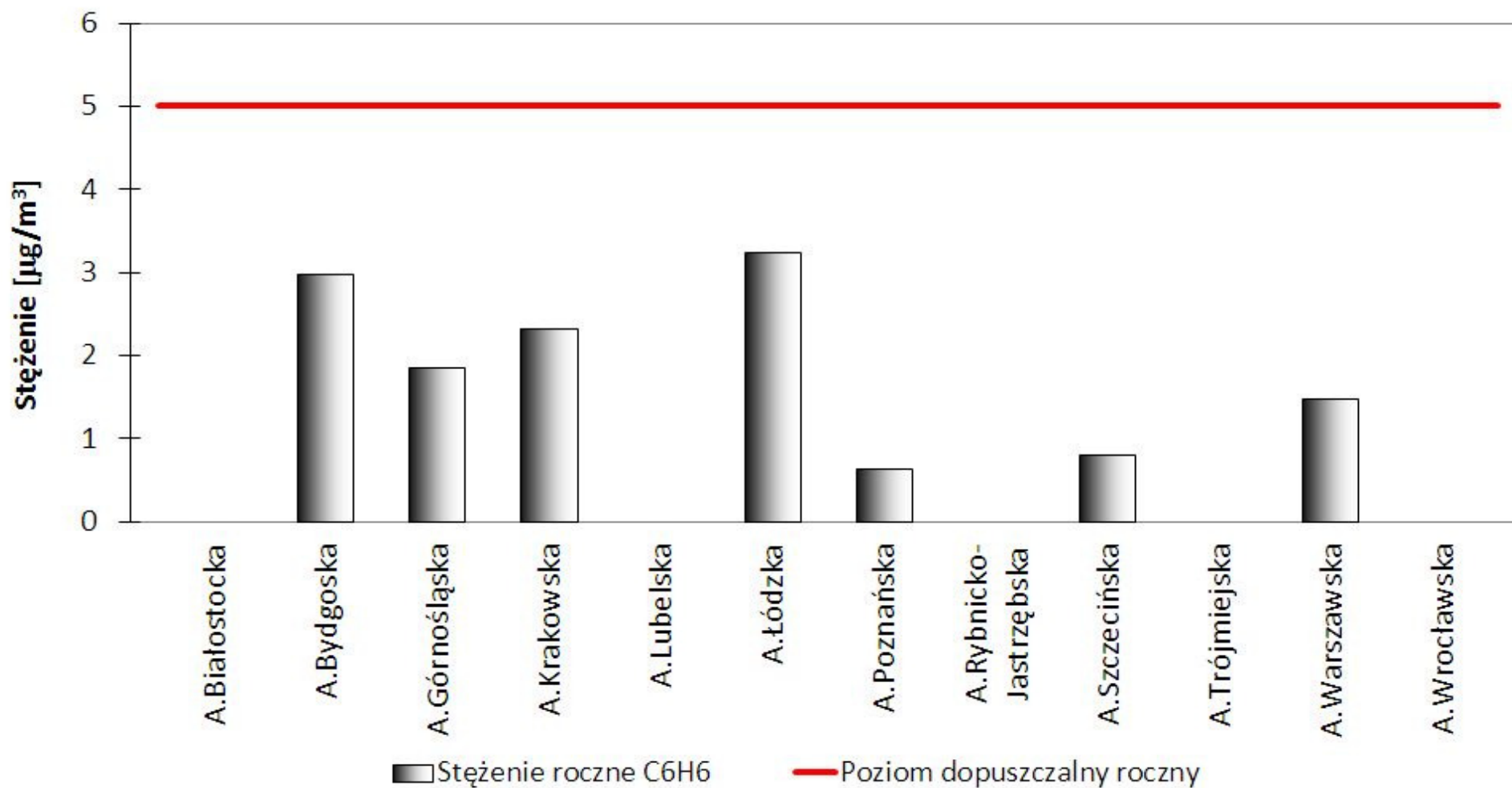
STAN OBECNY

- Niemal we wszystkich aglomeracjach występują przekroczenia
  - Poziomu docelowego dla benzo- α -pirenu
- Brak jest przekroczeń
  - Średnich rocznych stężeń benzenu

STAN OBECNY

Maksymalne stężenia średnioroczne C₆H₆ w aglomeracjach w 2010 roku

STAN OBECNY

- Niemal we wszystkich aglomeracjach występują przekroczenia
    - Poziomu docelowego dla benzo- α -pirenu
  - Brak jest przekroczeń
    - Średnich rocznych stężeń benzenu
  - Niemniej jednak należy zwrócić uwagę na relatywnie małą liczbę stanowisk, na których prowadzi się pomiary stężeń zarówno C_6H_6 , jak i BaP
-

STAN OBECNY

- W przypadku pozostałych zanieczyszczeń, poziomy dopuszczalne i docelowe zwykle mieszczą się w normie
    - W przypadku SO_2
      - Stężenia 1-h są dość dalekie od dopuszczalnych (63% poziomu dopuszczalnego)
      - Stężenia 24-h zbliżają się do granicy normy jedynie w aglomeracji rybnicko-jastrzębskiej
    - W przypadku CO
      - Stężenia 8-h są w granicach normy – najwyższe poziomy dotyczą aglomeracji rybnicko-jastrzębskiej (75% poziomu dopuszczalnego) oraz górnośląskiej (58%), krakowskiej (58%) i bydgoskiej (56%)
-

STAN OBECNY

- Zgodne z wyznaczonymi poziomami są również stężenia metali ciężkich
    - Poziom dopuszczalny dla ołowiu
    - Poziomy docelowe dla
      - Kadmu
      - Niklu
    - Poziom docelowy dla arsenu (6 ng/m^3) został przekroczony jedynie w aglomeracji bydgoskiej ($9,14 \text{ ng/m}^3$)
-

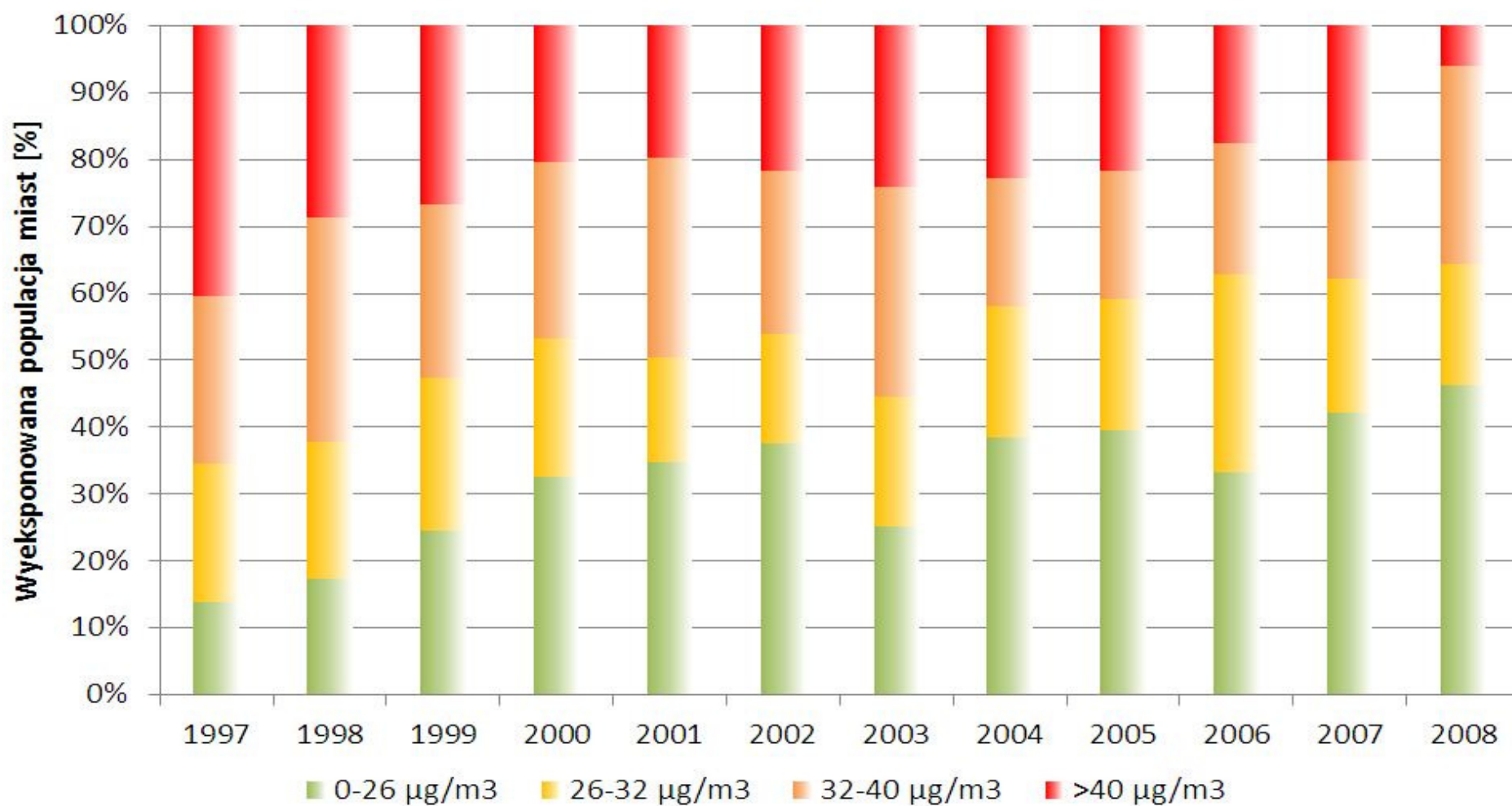
STAN OBECNY

- Generalnie w skali UE jakość powietrza w miastach wydaje się ulegać na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat pewnej poprawie, zwłaszcza jeśli chodzi o stężenia NO_2 i SO_2
  - Skutkiem tego, jak wskazują dane EEA, jest ograniczenie narażenia populacji mieszkańców miast UE na ponadnormatywne stężenia zanieczyszczeń powietrza
-

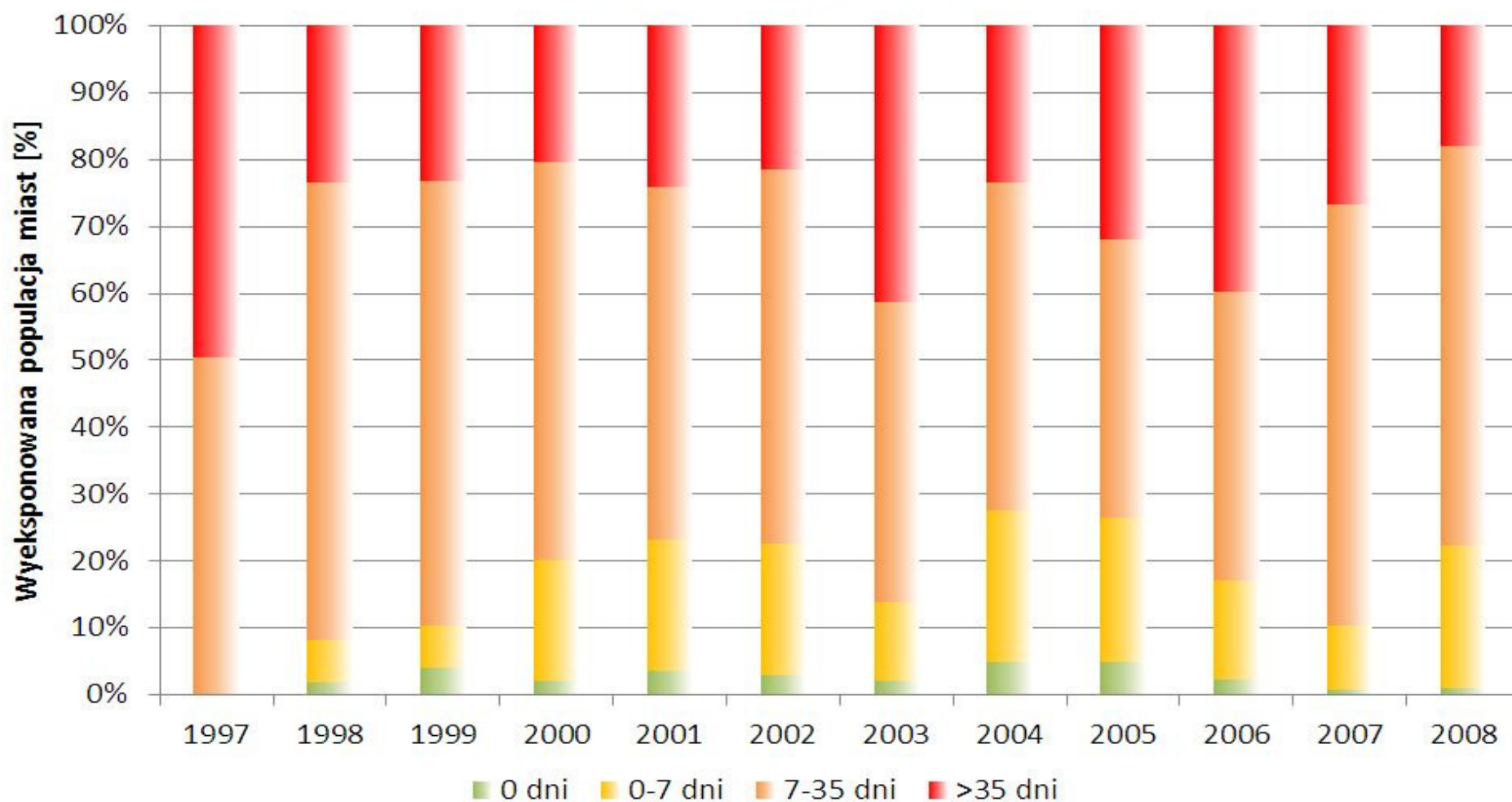
STAN OBECNY

Procent populacji miast obszaru EOG wyeksponowanej na określone stężenia NO₂ w latach 1997-2008

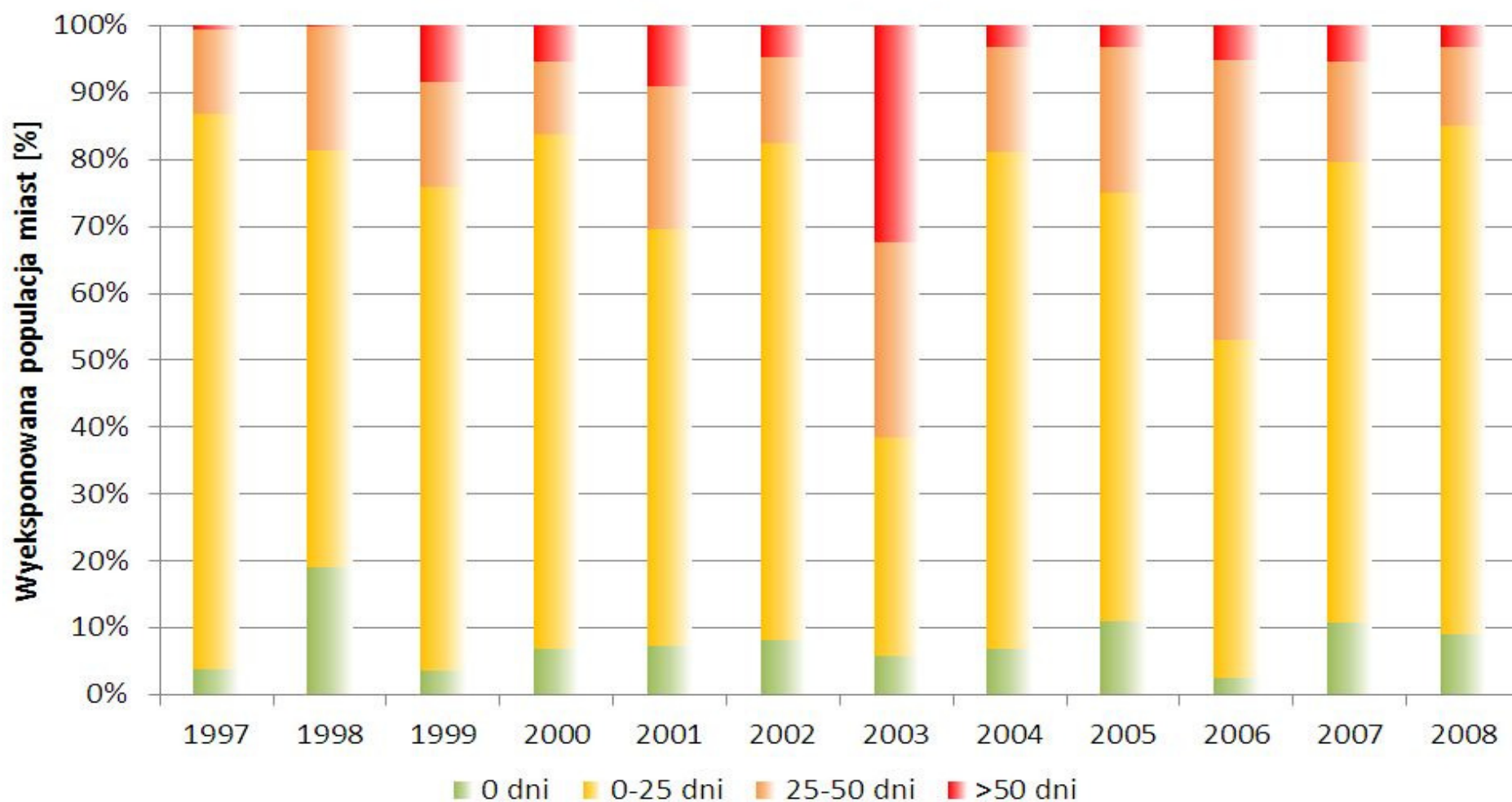
STAN OBECNY

Procent populacji miast obszaru EOG żyjącej na obszarach z przekroczeniami poziomu średniodobowego (liczba dni / rok) PM₁₀ w latach 1997-2008

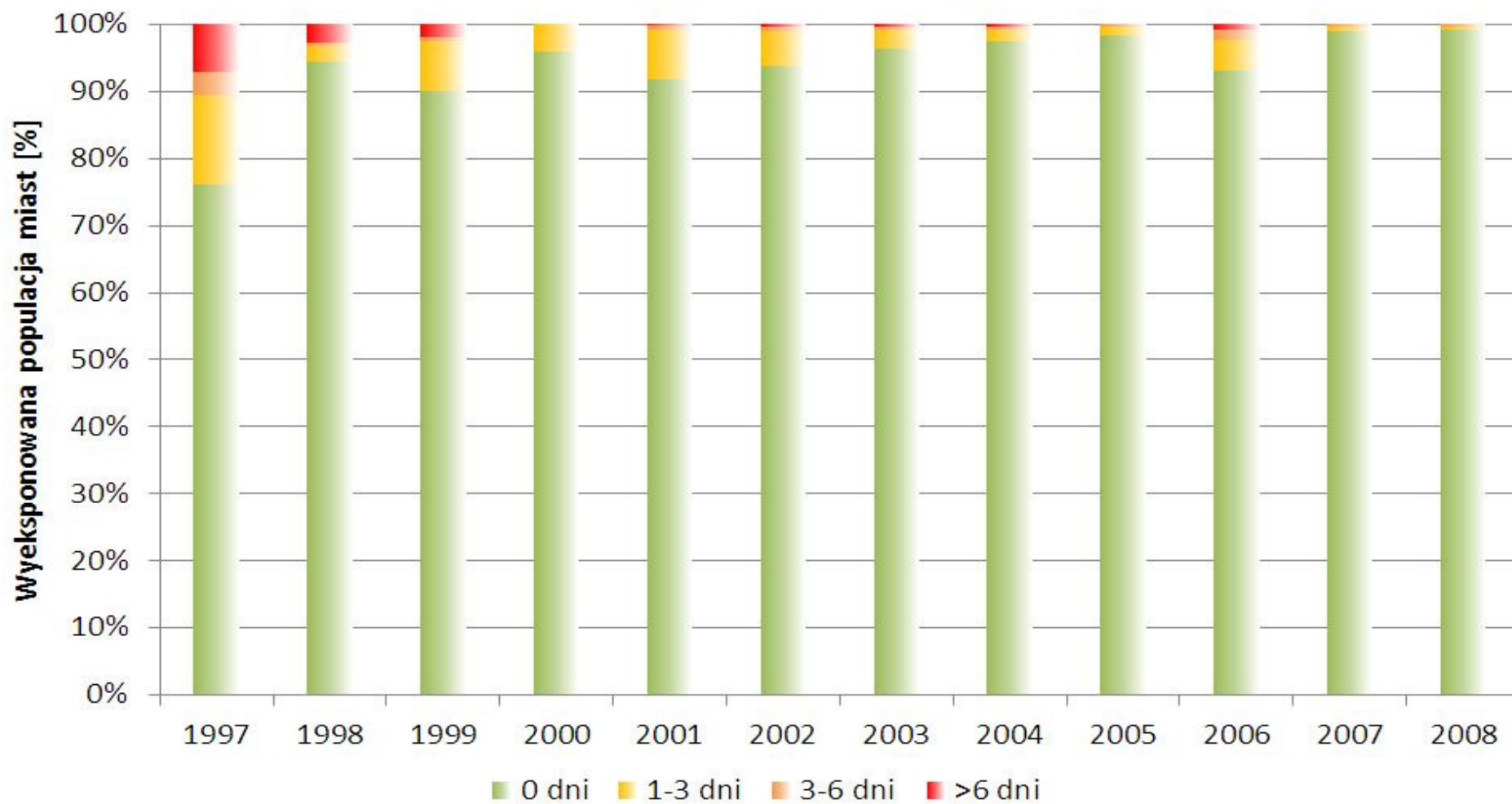
STAN OBECNY

Procent populacji miast obszaru EOG żyjącej na obszarach z przekroczeniami poziomu długoterminowego (liczba dni / rok) O₃ w latach 1997-2008

STAN OBECNY

Procent populacji miast obszaru EOG żyjącej na obszarach z przekroczeniami poziomu średniodobowego (liczba dni / rok) SO₂ w latach 1997-2008

Skutki

EFEKTY

- W ramach programu CAFE oszacowano, że
    - Narażenie na przekroczenia wartości docelowych ozonu wiąże się z ponad 20 000 przedwczesnych zgonów rocznie w UE-25
  - Szacuje się, że w latach 1997-2008
    - 13-62% ludności europejskiej zamieszkującej tereny miejskie było potencjalnie narażonej na stężenia PM_{10} przekraczające wartości dopuszczalne
  - Trzeba mieć na uwadze, że szkodliwe efekty działania PM_{10} mogą występować również poniżej poziomu dopuszczalnego
-

EFEKTY

- Szczególne zagrożenie dla zdrowia związane jest z obecnością w powietrzu
    - Drobnych frakcji pyłu zawieszonego $PM_{2,5}$
  - W roku 2005 oszacowano, że w 32 krajach EOG
    - Prawie 5 mln utraconych lat życia można przypisać zanieczyszczeniu powietrza $PM_{2,5}$
-

EFEKTY

- Jakość powietrza obszarów miejskich jest wyraźnie gorsza, aniżeli na terenach wiejskich, a stężenia PM_{10} w środowisku europejskich miast nie zmieniły znacząco w ostatnich latach
  - Główny wpływ na wysokie zanieczyszczenie miast pyłem zawieszonym ma emisja z
    - Procesów ogrzewania i produkcji energii elektrycznej z paliw kopalnych
    - Transportu drogowego
    - Działalności przemysłowej
-

EFEKTY

- Z ruchu drogowego pochodzi największa część tej frakcji PM_{10} , która jest odpowiedzialna za negatywne efekty zdrowotne, w tym pyłu
  - Ze zużywających się hamulców i opon
  - Z materiałów użytych do produkcji nawierzchni

Reakcja

POPRAWA JAKOŚCI POWIETRZA

- W wyniku 6 Programu Działań na Rzecz Środowiska UE (6 EAP)
    - Ustanowiono długookresowe cele do osiągnięcia w zakresie poziomów jakości powietrza, które nie prowadzą do niedopuszczalnych wpływów na zdrowie ludzi i środowisko
  - Następująca po 6 EAP Strategia tematyczna w sprawie zanieczyszczenia powietrza określa cele pośrednie poprzez poprawę jakości powietrza do 2020 roku
-

POPRAWA JAKOŚCI POWIETRZA

- Dyrektywa CAFE ustaliła wiążące poziomy dopuszczalne i docelowe dla substancji zanieczyszczających powietrze
  - W stosunku do $PM_{2,5}$ dyrektywa wprowadziła dodatkowe cele, w oparciu o wskaźnik średniego narażenia, aby określić procentową redukcję tego zanieczyszczenia, jaką należy osiągnąć do 2020 roku
-

POPRAWA JAKOŚCI POWIETRZA

- W dyrektywie CAFE wskazuje się również na konieczność tworzenia planów ochrony jakości powietrza
    - Plany tworzy się w przypadku, gdy w strefie lub aglomeracji poziomy zawartości co najmniej jednego zanieczyszczenia przekraczają wartości dopuszczalne lub docelowe
    - Dyrektywa określa minimalny zakres informacji, jakie powinny znaleźć się w planach
-

POPRAWA JAKOŚCI POWIETRZA

- W polskim porządku prawnym regulacje w zakresie programów ochrony powietrza zawierają
    - Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001.62.627)
    - Rozporządzenie Ministra Środowiska z 8 lutego 2008 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy ochrony powietrza (Dz.U. 2008.38.221)
-

KONFERENCJA: JAK DBAĆ O CZYSTE POWIETRZE W POLSKICH AGLOMERACJACH?

WYBRANE ASPEKTY JAKOŚCI POWIETRZA W MIASTACH

Artur Jerzy BADIYDA
artur.badyda@is.pw.edu.pl